

Aleksandra Wronkowska-Elster (<https://orcid.org/0000-0002-2578-1953>)
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Językowe, merytoryczne oraz tłumaczeniowe problemy przekładu angielskich orzeczeń w sprawach karnych¹

„Co znaczy „tłumaczyć”? Pierwsza, krzepiąca odpowiedź, która się nasuwa, mogłaby brzmieć: powiedzieć to samo w innym języku. Tylko tyle, że po pierwsze niełatwo jest określić, co miałyby znaczyć powiedzieć to samo... Po drugie, mając przed sobą tekst do przetłumaczenia, nie wiemy nawet, czym miałyby być owo „to”.”²

Powyższe słowa wielkiego Umberto Eco dokładnie opisują uniwersalne rozterki tłumacza, którego droga zawodowa jest wyboista, pełna zakrętów oraz ślepych uliczek. Sytuacja jest jeszcze bardziej skomplikowana, jeżeli mamy do czynienia z tłumaczeniem specjalistycznym. Adept sztuki przekładu języka prawa i/albo prawniczego (podział charakterystyczny dla językoznawstwa polskiego) bardzo szybko zauważy, że aby zostać dobrym tłumaczem, nie wystarczy posiadać wiedzy wyłącznie w dziedzinie językowej. Sam tłumacz lub odbiorca jego tłumaczenia szybko spostrzegą, że zaprzestanie rozwoju zawodowego tylko na poziomie językowym nie pozwoli na sporządzanie poprawnych tłumaczeń, ponieważ niezbędne są również kompetencja merytoryczna oraz znajomość technik tłumaczeniowych. Ponieważ najczęściej spotykanymi kierunkami kształcenia filologów są literaturoznawstwo, językoznawstwo ogólne oraz dydaktyka języka obcego, to kończąc studia nie osiągają oni wystarczającego poziomu kompetencji, który pozwoli im na sprawne dokonanie poprawnych tłumaczeń z dziedziny prawa. Naprzeciw temu zadaniu stanął nie po raz pierwszy Jan Gościński w swojej książce *Angielskie orzeczenia w sprawach karnych*, która ukazała się w serii *Egzamin na tłumacza przysięgłego* wydawnictwa C.H. Beck, Warszawa 2019. Autor słusznie podkreśla, że tłumacz musi dysponować wiedzą języka źródłowego oraz docelowego na poziomie eksperta, musi również orientować się w dziedzinie prawa kraju ojczystego i kraju języka obcego oraz posiadać znajomość strategii i technik przekładu. Mając na celu zwiększenie kompetencji w wymienionych powyżej dziedzinach, Autor podjął się tym razem analizy angielskich orzeczeń w sprawach karnych.

We wstępie Autor argumentuje swój wybór tematu faktem, iż w wyniku przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w roku 2004 i masowym wyjazdem polskich obywateli do Anglii i Walii zwiększyła się liczba popełnianych tam przez nich

¹ Jan Gościński, *Angielskie orzeczenia w sprawach karnych*. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019.

² Umberto Eco, *Prawie to samo. O doświadczeniu przekładu*, Kraków 2021, str. 15.

przestępstw. Powołując się na dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniu karnym, Autor podkreśla fakt, że osobie podejrzaney lub oskarżanej przysługuje prawo do korzystania z tłumacza pisemnego i ustnego. Krótko mówiąc, uwzględniając zjawisko globalizacji oraz bliskie stosunki gospodarcze z Anglią, zwiększyło się zapotrzebowanie na fachowe tłumaczenia z zakresu angielskiego prawa karnego. Jednakże Autor nie podaje tutaj żadnych konkretnych wielkości statystycznych, dlatego czytelnik nie wie, czy Gościński opiera się na oficjalnych danych, czy na ogólnym odczuciu. Podsumowując, Autor odpowiada na pytanie, kto powinien zajmować się przekładem tekstów prawnych i prawniczych, twierdząc, że najlepiej do tej roli nadaje się ktoś, kto posiada trzy cechy: zna dziedzinę prawa, jakiej dotyczy tłumaczenie, świetnie zna język przekładu i oryginału oraz dysponuje doskonałym warsztatem translatorskim³.

W omawianej pozycji książkowej Autor zapoznaje czytelnika z poważnymi problemami, które pojawiają się podczas tłumaczeń angielskich wyroków karnych na język polski. Cel i zamierzony efekt swojej publikacji Autor definiuje jako „identyfikację problemów tłumaczeniowych i ukazanie drogi dla ich rozwiązania” (Gościński, 2021: XI).

Struktura książki daje czytelny ogład poruszanych tematów i składa się z dwóch części – teoretycznej i praktycznej. Dzięki temu czytelnik jest w stanie szybko odnaleźć interesujące go treści, niezależnie od tego, jakiej specjalności on jest.

Zgodnie z założeniem Autora przedstawiona w siedmiu rozdziałach część teoretyczna ma za zadanie „zbudowanie zaplecza wiedzy” (Gościński, 2019: XI), niezbędnego do wykonania udanych przekładów w zakresie języka angielskiego. Kierując się tym celem, rozdział pierwszy poświęca Autor opisowi prawa karnego w Anglii i Walii, uwzględniając jego genezę oraz strukturę. Czytelnik znajdzie tutaj opis źródeł angielskiego prawa karnego, jego kodyfikacji oraz zasad działania sądów pokoju i Sądu Koronnego. Powyższe studium angielskiego prawa karnego jest cennym kompendium wiedzy dla przyszłych lub początkujących tłumaczy przysięgłych, a obszerna bibliografia opierająca się na angielskich i polskich tekstach źródłowych pozwala osobom zainteresowanym danym tematem na dotarcie do szerszej wiedzy specjalistycznej.

Na szczególną uwagę zasługują rozdziały od drugiego do czwartego, które zawierają wiele elementów komparastyki prawa. Rozdział drugi to opis systemu prawa karnego w Polsce z uwzględnieniem różnic w porównaniu z jego odpowiednikiem w systemie angielskim. Podobnie jak w rozdziale pierwszym Autor analizuje źródła i kodyfikację, ale tym razem polskiego prawa karnego. Dodatkowo porównaniu poddał Autor pojęcie czynu zabronionego i jego podział na przestępstwa i wykroczenia. Następnie Autor przedstawił skomplikowaną organizację sądownictwa oraz przebieg rozprawy głównej w Polsce, co pozwoli początkującemu tłumaczowi na sprawniejsze poruszanie się w skomplikowanym labiryncie sądownictwa i w krótkim czasie na wyraźne zwiększenie swojej kompetencji merytorycznej.

³ J. Gościński, *Angielskie orzeczenia w sprawach karnych*, Warszawa 2019, str. 118.

W tym miejscu pozwalam sobie na drobną uwagę dotyczącą konsekwentnej metody, a dokładnie jej braku w sposobie bezpośredniego stosowania ekwiwalentów. W rozdziale dotyczącym prawa angielskiego Autor, stosując słownictwo fachowe, podaje jego tłumaczenie, np. prawo precedensowe – common law offences – lub dowody z drugiej ręki – hearsay evidence. Z zastosowania tej metody Autor rezygnuje w rozdziale o systemie prawa karnego w Polsce, gdzie podane polskie nazwy i pojęcia nie mają bezpośrednio swoich tłumaczeń na język angielski. Nawet jeżeli wiele tych pojęć znajdzie tłumaczenie w części praktycznej, ekwiwalenty angielskie byłyby tutaj jak najbardziej na miejscu. W tej kwestii myślę przede wszystkim o studentach slawistyki w krajach obszaru języka angielskiego.

Rozdział trzeci został poświęcony koncepcji języka prawniczego. Ponieważ w literaturze przedmiotu można dostrzec wielość i niejednorodność koncepcji badawczych w kwestii istnienia języka prawa, Autor prezentuje krótki, ale treściwy dyskurs na ten temat oraz opisuje różne naukowe stanowiska przedstawiające szerokie spektrum argumentacyjne pozwalające czytelnikowi na wyrobienie własnego stanowiska. Następnie Autor dokonuje zestawienia cech polskiego i angielskiego języka prawa, które obejmuje m.in. zakres stosowania, bogactwo i oryginalność słownictwa, derywację morfologiczną, syntaktyczną i semantyczną. Powyższy opis uzupełniony jest wieloma cennymi przykładami. Opisując szczegółowo właściwości polskiego języka prawa, młody absolwent filologii angielskiej szybko zauważy, jakie braki występują w kształceniu filologów, polegające na wyłącznej koncentracji podczas studiów na języku obcym i jednoczesnym pominięciu dalszego rozszerzenia kompetencji w zakresie języka ojczystego. Wytworzenie u czytelnika świadomości własnych niedoskonałości i braku głębszej wiedzy jest ogromną zasługą Autora, ponieważ taka świadomość ma siłę wzbudzenia zapotrzebowania tłumacza na szeroko pojęte niestanne zwiększanie własnych kompetencji.

W rozdziale czwartym Autor zawęży swoją analizę do charakterystyki wyroków jako specyficznego gatunku tekstu, uwzględniając jego typologię, strukturę oraz język. Ta charakterystyka poprzedzona jest wstępem, w którym Autor opisuje, jak dochodzi do powstania wyroku karnego, uwzględniając rodzaje sądów, ich składy oraz stenografię samych wyroków. Pomimo odmienności treści i form wyroków angielskich Autor stara się nadać jasną strukturę powyższej materii, tak aby czytelnik po lekturze miał jasne wyobrażenie o charakterze orzeczeń sądów angielskich. Podobnej obróbce poddaje Autor wyroki sądów polskich.

Rozdział piąty to szeroka analiza znanych i mniej znanych teorii tłumaczeń, gdzie w zarysie przedstawiono czternaście teorii tłumaczeń prawniczych. Autor zadał sobie tutaj dużo trudu i zainwestował wiele czasu w analizę różnorodności paradygmatów teorii tłumaczeń. Do tego rozdziału z pewnością będą odnosili się w przyszłości inni autorzy i to również spoza zakresu języka angielskiego.

W rozdziale szóstym Autor w interesujący sposób przeprowadził szeroką analizę pojęcia ekwiwalencji, podkreślając jej kluczową rolę oraz różnorodność koncepcji i definicji w translatoryce. Autor nie podejmuje próby określenia jedynej definicji ekwiwalentu, ponieważ jest on świadomy, że taka definicja nie istnieje, ale zamiast tego przedstawia obszerne spektrum rozwoju, rozumienia oraz zastosowania tego

pojęcia. Czytelnik zostaje zapoznany m.in. z klasycznymi teoriami Eugene'a Nidy (ekwiwalencja formalna i dynamiczna), Lawrence'a Venutiegia (egzotyzacja, udomowienie), Wernera Kollera (związanie przekładu z tekstem źródłowym, związanie przekładu z warunkami komunikacyjnymi odbioru) czy Juliane Housa (tłumaczenie jawne, tłumaczenie ukryte) i ich rozważań ma temat problemu, „czy w procesie przekładu być bliżej nadawcy czy odbiorcy tekstu”⁴. Autor pogłębia powyższą tematykę, zapoznając czytelnika również z przedstawicielami teorii ekwiwalencji przekładowej jako zjawiska stopniowalnego między pełną ekwiwalencją a jej brakiem (Vilen N. Komissarow) oraz opisuje ekwiwalencję empiryczną (John Catford). Koncentrując się najważniejszych teoriach, Autor uświadamia czytelnikowi wagę problemu ekwiwalentu w tłumaczeniu, a pomimo teoretycznego charakteru wywodów w tym obszarze przyszły tłumacz otrzymuje możliwości praktycznego wyrobienia sobie indywidualnych technik tłumaczeniowych. Ponieważ Autor nie ogranicza się tylko do teorii wywodzących się z obszaru języka angielskiego, a wręcz przeciwnie – poświęca miejsce również m.in. szkole rosyjskiej czy niemieckiej – powyższy rozdział ma charakter uniwersalny, dzięki czemu adresatem jest tutaj każdy tłumacz.

Jak ważnym i przede wszystkim skomplikowanym problemem jest temat ekwiwalencji, Autor ukazuje w rozdziale siódmym, gdzie odnosi się już bezpośrednio do tłumaczeń terminów prawniczych. Jako podstawową trudność, z jaką boryka się tłumacz, Autor określa problem „swoistości pojęć, do których odnoszą się terminy prawnicze” (Gościński, 2019: 163). Pojęcie swoistości definiuje Autor jako brak występowania takich samych pojęć w różnych systemach prawnych, co związane jest przede wszystkim z różnym rozwojem historycznym społeczeństw. Następnie czytelnik zostaje zapoznany z formami niekongruencji pojęciowej. Autor podąża w tej kwestii śladami między innymi Susan Šarčević, Reinera Arntza oraz Jerzego Pieńkosa. Podane przykłady w różnych językach (np. francuski, niemiecki) ułatwiają czytelnikowi zrozumieć omawianą problematykę. Po wyczerpującemu zdefiniowaniu ekwiwalencji terminologicznej Autor szczegółowo opisuje rodzaje ekwiwalencji (lingwistyczna i naturalna, daleka i bliska), podając praktyczne ramy, w jakich może poruszać się tłumacz (czyli kryteria akceptowalności ekwiwalentów funkcjonalnych). Rozdział siódmy Autor kończy przedstawieniem technik zapewnienia ekwiwalentów (m.in. zapożyczenie, definiowanie).

Lektura powyższego materiału teoretycznego gruntownie przygotowuje czytelnika do sprawnego i przede wszystkim świadomego orientowania się w części praktycznej poświęconej już konkretnie angielskiemu wyrokowi karnemu.

Część praktyczną Autor zaczyna od opisu orzeczeń, dzieląc je na korpus główny i pomocniczy, które zostały wykorzystane do praktycznej analizy. Autor uwzględnił w swojej pracy szczegółowo trzynaście orzeczeń karnych: „trzech orzeczeń kary wydanych przez sądy pokoju, jednego wyroku sądu pokoju w sprawie karnej, trzech orzeczeń kary wydanych przez Sąd Koronny, trzech wyroków Izby Karnej Sądu Apelacyjnego oraz trzech wyroków Sądu Najwyższego w sprawach karnych”

⁴ A. Kizińska, *Ekwiwalencja w tłumaczeniu tekstów prawnych i prawniczych*, Warszawa 2015, str. 14.

(Gościński, 2019: 174). Wyroki składające się na korpus pomocniczy zostały analizowane częściowo w celu wzbogacenia przede wszystkim terminologii. Wybór powyższych orzeczeń nie był przypadkowy. Według Autora kierował się on różnorodnością typów, odmiennością tematyki orzeczeń (Gościński 2019: 175). Dzięki temu Autor osiągnął swój cel stworzenia możliwie szerokiej bazy omawianych zagadnień i terminologii prawniczej.

Głównym tematem części praktycznej są problemy, z jakimi boryka się tłumacz podczas pracy nad orzeczeniami angielskimi, które Autor opisuje z „perspektywy ich makrostruktury, przekładu jednostek o charakterze prawnym i pozaprawnym oraz z perspektywy języka orzeczenia” (Gościński, 2019: 177). Opisując makrostrukturę orzeczeń, Autor w sposób szczegółowy przedstawia układ i strukturę tekstu, podając jego części składowe, ich nazwy wraz z tłumaczeniami oraz ogólny zarys graficzny. Dokładnie opisuje stronę tytułową, uwzględniając również szatę graficzną. Powyższy opis jest kamieniem milowym dla młodego tłumacza. Niestety Autor zrezygnował tutaj z przedstawienia jako reprezentatywnego przykładu oryginalnego tekstu orzeczenia z zaznaczeniem opisanych części składowych. Po lekturze Autor osiągnął, że czytelnik ma dokładne wyobrażenie o charakterze orzeczenia angielskiego, jednakże opierając się tylko na swojej wyobraźni czytelnik nie ma bezpośredniego odniesienia do omawianego gatunku tekstu.

Po analizie makrostruktury czytelnik zostaje zapoznany z problematyką tłumaczenia nazw kar i postanowień, „które stanowią kluczowy element orzeczeń w sprawach karnych” (Gościński, 2019: 188). Powołując się między innymi na aktualne źródła internetowe, Autor stworzył tutaj doskonałe opracowanie tematu kary, dzieląc je na kary pozbawienia wolność, kary ograniczenia wolności, kary grzywny oraz kary zerowe, stosując zrozumiały język. Opisywane problemy dotyczą zarówno problemów semantycznych (np. zastosowanie pojęć conviction, sentence, verdict), jak również czysto gramatycznych oraz leksykalnych. Opierając się na własnym doświadczeniu i znajomości materii, Autor nie stroni tutaj również od krytycznych uwag dotyczących tłumaczeń zawartych w znanych słownikach, omawiając powstałe wątpliwości co do poprawności czy ścisłości zaproponowanych tłumaczeń. Lektura tego rozdziału pozwala na konkluzję: nic dodać, nic ująć.

W podobny sposób Autor przeprowadził analizę rodzaju określeń przestępstw, dzieląc je na nazwy ogólne i konkretne, nazwy dokumentów sądowych (judgment, sentencing remarks, order), określenia uczestników postępowania karnego (nazwy urzędników sprawujących naczelne funkcje prawnicze, nazwy uczestników postępowania, nazwy urzędników sądowych, nazwy stron postępowania przygotowawczego i osób z nim związanych, nazwy prawników, nazwy policjantów i pracowników policji oraz nazwy specjalistów w dziedzinie pomocy psychologicznej), nazwy sądów oraz terminów ogólnoprawnych, które obejmują procedurę sądową, postępowanie karne oraz system penitencjarny. Oprócz terminologii Autor poświęca uwagę również związkom frazeologicznym, które liczne występują w wyrokach i orzeczeniach karnych. Ujmując je w formę tabeli czytelnik otrzymuje przejrzyste zestawienie najczęściej stosowanych związków frazeologicznych wraz z tłumaczeniem na język polski. Zaletą powyższej analizy jest wprowadzenie elementów komparatystyki

prawniczej oraz wzbogacenie jej polskimi ekwiwalentami. Wybór zagadnień oraz sposób przedstawienia powyższych podpunktów – będących jednocześnie odrębnymi podrozdziałami – odzwierciedla wiedzę praktyczną Autora jako tłumacza przysięgłego. Dzięki temu Autor trafnie zidentyfikował punkty newralgiczne, czyli problemy terminologiczne i przekładowe, jakie powstają podczas procesu translacji. Liczne fachowe pojęcia zebrane i przedstawione w formie tabeli wraz z tłumaczeniami są elementarzem dla każdego tłumacza przysięgłego języka angielskiego.

O ile pytanie, co oznacza udany przekład, wydaje się proste, to szybko okaże się, że odpowiedź aż tak prosta nie jest. Ostatnie rozważania Autor poświęca charakterystyce udanego przekładu jako procesu komunikacyjnego, opisując jego części składowe, czyli nadawcę, odbiorcę oraz komunikat, tzn. przekład. Opis wymienionych we wstępie niniejszej recenzji „kompetencji: językowej, merytorycznej i tłumaczeniowej, które tłumacz musi nabyć, tak aby wynik jego pracy był udany” (Gościński 2019: 271), Autor szczegółowo opisuje podając, co ukrywa się pod każdym pojęciem kompetencji i jaki wpływ ma ona lub jej brak na pracę tłumacza. Powyższy opis pozwoli czytelnikowi na samorefleksję i krytyczną ocenę własnych umiejętności i prowadzi do usystematyzowania drogi nieustannego zwiększania swojej wiedzy. Modelem tłumaczenia prawniczego Autor kończy swoją książkę, rezygnując z ogólnego podsumowania swojej pracy, tak że czytelnik ma wrażenie, że na następnej stronie czeka na niego następny rozdział.

Podsumowując, książka Jana Gościńskiego to obszerne studium, które w pełni spełnia cel, jakie postawił sobie Autor, tj. zbudowanie zaplecza tłumacza. Część teoretyczna i praktyczna stanowią spójną całość, w których Autor w klarowny sposób definiuje i klasyfikuje problemy przekładu orzeczeń angielskich. Precyzyjne i treściowe przedstawienie tematu sprawia, że odbiorcą jest nie tylko młody tłumacz, ale również już doświadczony specjalista. Dzięki jasnej strukturze czytelnik jest w stanie natychmiast odnaleźć interesujące go zagadnienia – zarówno teoretyczne, jak i praktyczne. Szczególną zasługą Autora jest uniwersalne przedstawienie tematu, tzn. krąg czytelników z pewnością nie będzie ograniczać się do specjalistów języka angielskiego, ale znajdzie odbiorców pośród filologów innych specjalizacji.

Bibliografia

- Eco Umberto, *Prawie to samo. O doświadczeniu przekładu*, Kraków 2021.
Gościński Jan, *Angielskie orzeczenia w sprawach karnych*, Warszawa 2019.
Kizińska Anna, *Ekwiwalencja w tłumaczeniu tekstów prawnych i prawniczych*, Warszawa 2015.